HALDUN TANER

Tek İnsanın Değeri

Hazırlayan: **Tuncay Birkan**

Düzyazı

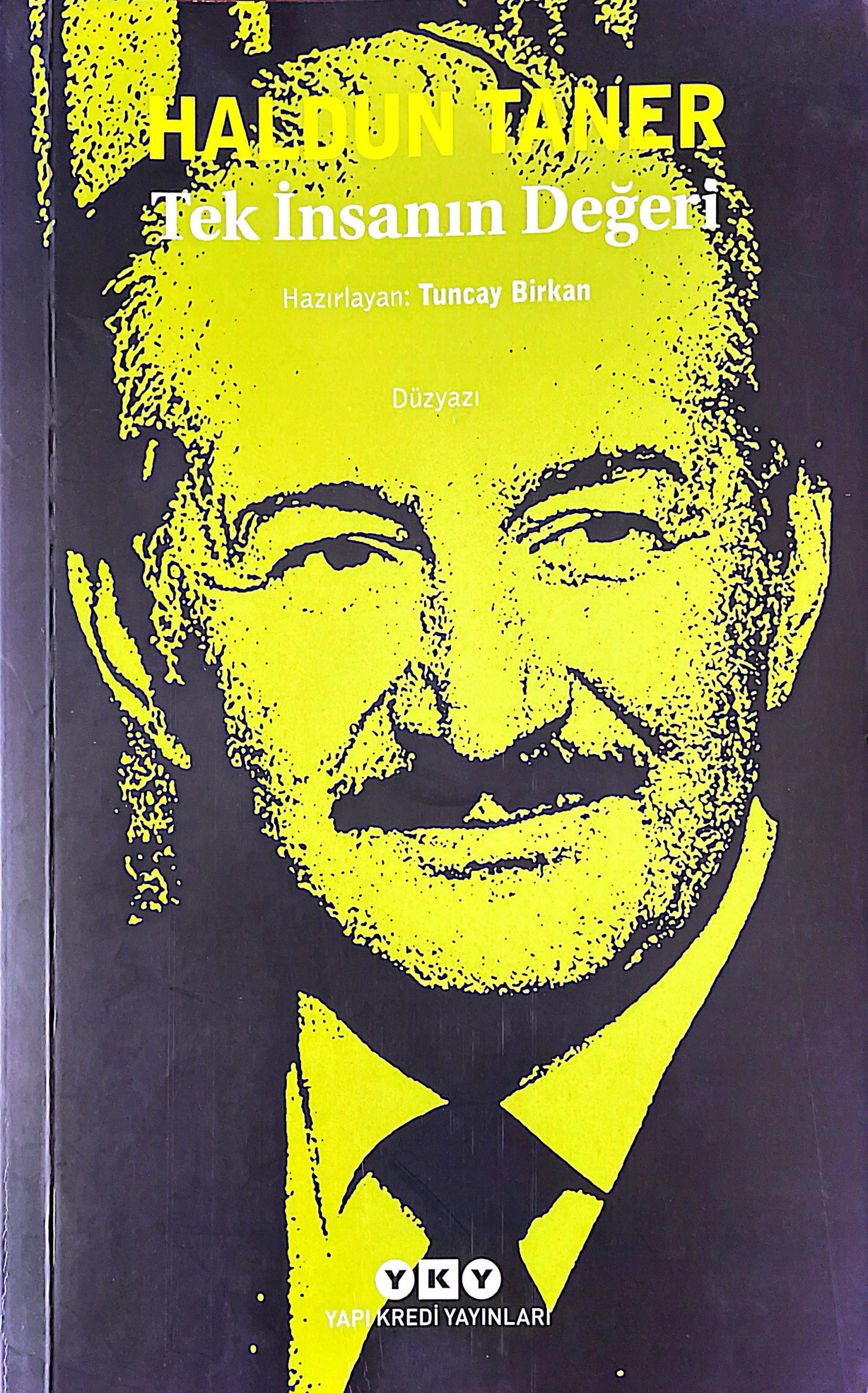

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

HALDUN TANER

Tek İnsanın Değeri

Düzyazı

Hazırlayan
Tuncay Birkan

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 6154
Edebiyat - 1769

Tek İnsanın Değeri / Haldun Taner
Hazırlayan: Tuncay Birkan

Kitap editörü: **Murat Yalçın**
Düzelti: **Filiz Özkan**

Kapak ve sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Arzu Yaraş**

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli - Bağcılar / İstanbul
Telefon: (0 212) 693 00 08
Sertifika No: 52508

1. baskı: İstanbul, Mart 2023
ISBN 978-975-08-5548-1

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2020
Sertifika No: 44719
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
facebook.com/yapikrediyayinlari
twitter.com/YKYHaber
instagram.com/yapikrediyayinlari

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Geçmiş Bayramın Ardından • 168
Yeni Bir Yılın Eşiğinde • 170
Dinlenmesini Bilmek • 172
Sözüm-ona Dinlenme... • 174
Turizm ve Dostluk • 176

GALATASARAY VE GALATASARAYLILIK
Galatasaray'ın Pilavı • 181
Pilav Üzerine • 183
Pilav Günü • 186
2000 Yılının Galatasaraylısı-I • 189
2000 Yılının Galatasaraylısı-II • 191
Bir Lise • 193
Fransız Hocasız Bir Galatasaray • 195

ÇEŞİTLİ
Bir Gezinin Özeti • 199
Uşaklara Dikkat! • 201
Bir Yüzsüzlük Örneği • 203
Ses Bandının Çağrışımları • 206
Asıl Kampanya • 208
Bıyıklar ve İnsanlar • 210
Yaşmak, Fes ve Şalvar Üzerine • 219

GALATASARAY VE GALATASARAYLILIK

Galatasaray'ın Pilavı

Galatasaraylı, oldum olasıya zorbalığa karşıdır.

Yurdun Batı'ya açılan bu ilk penceresinde gözler küçük yaştan geniş ufuklara, gür ışıklara alıştırılır. Öylesine ki, durumlar bizi karanlıklara darlıklara sürükleyecek olsa en boğulacak gibi olanlar, en çok acı çekenler bizler oluruz.

Özgürlük, fikre saygı, tenkit hürriyetine aşırı tahammül, yanlışını görüp düzeltme suplesi sâde şu sınıflarda okutulmaz, okul hayatının her alanında, şu koşuştuğumuz koridorlarda, oynadığımız bahçe ve avlularda hava gibi teneffüs edilir, ömür boyunca bizi terketmemek üzere hücrelere sindirilir.

Rousseau'lar, Voltaire'ler, Descartes'lar, La Bruyère'ler, Saint Simon'larla yıllar yılı haşır neşir olmuş Galatasaraylıyı her devirde, her ilerilik hamlesinde öncü görmek tesadüf değil. Onun haktanırlığı, hür düşünceliliği ve toleransı bir marifet değil, sadece ve sadece bu ocakta aldığı terbiye ve görgünün icabıdır.

Bu alanda her devirde, önünde örnekler bulmakta zorluk çekmez.

İşte tek başına Abdülhamit terörüne yumruklarını sıkan Tevfik Fikret.

İşte yaman hicivleri ile İttihat Terakki'yi koca bir muhalefetten çok sindiren Refik Halit.

İşte fikri fikirle yenemeyince onu öldürmeyi kuranların suikastine gülerek hazırlanan ve ölen ülkücü Ahmed Samim.

Ve daha benzerleri.

Meşru bir partiyi, doymaz bir para hırsı ile bir gangster çetesi haline getirenlere karşı da hepimiz o ruhla karşı koymağa savaşıyor, hepimiz kendi alanlarımızda ya doğrudan doğruya tenkitle, ya kalemimizle, ya dilimizle, ya verdiğimiz dersimizle, ya tutumumuz, alayımız, esprimizle bu zorbalığın devrilmesine uğraşıyorduk.

İçimizden zayıflar, hatta soysuzlar çıkmadı mı? İlerici Türk Gençliğine ateş açtıran vatan hainleri zuhur etmedi mi? Böyle yüz karaları her toplulukta çıkabilir.

İstisnalar kaideyi sadece doğrular.

Bunların canavarlık tohumu o kadar köklü imiş ki, demek buradaki terbiye bile onları biraz olsun adam edememiş. Bu Galatasaray'ın zaafını değil, onlardaki kötülük istidadının kuvvetini belirler.

Halkın dili hakkın dilidir derler. Okul lakapları da galiba gelecekteki gelişmelerin şaşmaz falcısı oluyor. Okulda kendisine Kaz adı takılan bedbaht şimdi en büyük kazlığının hesabını vermek için bekliyor.

Düşene vurmak Galatasaray sportmenliğine yaraşmadığı için onu bir kalem geçelim.

Galatasaraylıların çoğu bu devrimde de savaştılar. Kahır çektiler.

Bu mutlu kurtuluşa karınca kararınca çabaları ile katıldılar.

Bunu da övünmek için değil, külah kapmak için hiç değil, sadece ve sadece içlerinden başka türlüsü gelmediği, başka türlüsü vicdanlarını rahatsız edeceği için, kendi kendilerine saygılarını azaltacağı için yaptılar. Bu çatı altında bir mânevi akrabalık kurdukları Batılı büyük fikir ve prensip adamlarının ruhuna uygun davranmış olmak, insan adına, aydın adına layık olmak için yaptılar. Arkadaşlarının gözünün ta içine mertce, tertemiz bir alınla bakabilmek için, kısacası her Haziranın ilk haftası kendilerini bekleyen pilavı gönül rahatı ile yiyebilmek için yaptılar.

Tercüman, 20 Haziran 1960

Pilav Üzerine

Osmanlı toplumunun en seçkin kişilerini Mektebi Harbiye'nin, Askeri Tıbbiye'nin, Mekteb-i Mülkiye'nin, Mekteb-i Sultâni'nin, Darüşşafaka'nın, Mercan İdâdisi'nin, İstanbul Lisesi'nin ve hatırı sayılır birkaç başka okulun yetiştirmiş olması elbet bir rastlantı değildir. İstanbul dükalığı dışında kalmış gençlerin erişemediği bir mazhariyetle nisbeten iyi okullarda yetişme şansına sahip olan bu mutlu azınlık, ister istemez öbürkülere bir üstünlük sağlamış oluyordu. Her vatan evladına aynı şansları, devletimiz, ne yazık ki o günden bugüne yirminci yüzyılın son çeyreğine değin yaratamadı gitti. Bu durumda iyi kötü yetişme imkânı bulmuş mutlu aydınların bu ergilerinin kefaretini ödemek için yurda âzami yararlı olmaları gerekirken çoğu zaman bu da olmadı. Ama şunu da kabul etmeli ki, askeri-mülki kültürel alanlarda elebaşılar, yol açıcılar da yine bu okullarda okumuş olanlardan çıktı.

Mekteb-i Harbiye, öğrencilerine verdiği askeri disiplinle, yurt sevgisi ile, matematik ve tutarlı muhakeme tarzı ile kesin, kestirme sonuç alıcı strateji alışkanlığı ile, başıbozuk, duygusal, esasla ayrıntıyı ayırt edemeyip laf salatası içinde dağılıp gitmeye eğilimli bir ortamda lider kadroyu da hazırlamış oldu. Askeri Tıbbiye buna artı olarak askeri disiplinle düşünsel faaliyeti birleştiren gençlerin odağını oluşturdu. Mekteb-i Mülkiye yüksek bürokratlarımızı yetiştirdi. Bunların en eskilerinden biri olan Mekteb-i Sultâni ise Tanzimat'tan sonra Batı ile ilişkilerimizde kendilerine en çok ihtiyaç duyulan Fransızca bilen elemanları, yani hariciyemiz mensuplarını yetiştirdi. Bu dil bilgisi üstünlüğü Galatasaraylılara ayrı bir rüçhaniyet sağladı. Kimi bunu yurda daha yararlı olmak tarzında ödemeye çalıştı, kimi kişisel ve bencil avantajlar sağlamayı yeğledi.

Genellemelerden, şu şöyledir, bu böyledir kestirip atmacılığından, oldum bittim hoşlanmadım. Ama, Galatasaraylı dediğimiz şey nedir, hangi hamurdan yapılmıştır, diye araştırdığımız zaman ister

istemez yine iyi kötü bir ortak paydaya, Galatasaray deyimiyle bir "dénominateur commun"e[1] varmak mümkün olur.

Dışardan bakanlar, hele dışardan Galatasaraylılara biraz da alerji duyarak bakanlar, Galatasaraylının onlara batan yanlarının üzerine fazla basarlar, meziyetlerini pek görmek istemezler. Bunlar Galatasaraylıyı Masonlar gibi birbirlerini tutan, az buçuk dil bildikleri için bir toupet'leri olan, uyanık, hatta açıkgöz, biraz Frenk züppesi ve fiyakacı, gösterişçi bir tip olarak çizmek eğilimindedirler. Bu abartı ile vurgulanan niteliklerin bazısı bazı Galatasaraylılarda küçük dozda da olsa var olabilir. Ama bence Galatasaraylıyı Galatasaraylı yapan vasıflar bunlar değildir. Galatasaraylının meziyetleri kusurlarından çok, ama pek çoktur. Ben bunları başlıca beş sözcükte toplayabilirim. Yurtseverlik, uygarlık, müsamaha, metod zihniyeti ve hümor duygusu.

YURTSEVERLİK, çünkü Batı dillerinden birini çocuk yaştan edinmek olanağı ve şansı insanı ileri ülkelerle kendi yurdunu kıyaslama zorunda bırakır. Aradaki mesafeyi kapamak ihtiyacı yaratır. Geri kalmışlığın, geri bırakılmışlığın bu handikapı insanın milli onurunu kırbaçlar.

UYGARLIK, çünkü edindiği kültür, çağa ayak uydurmayı gerektirir. Çağa ayak uydurmak, ille Batı hayranlığı demek değildir. Uygarlığı Batı'yı taklit sanan Tanzimat zihniyetine kendini kaptırmış çok Galatasaraylı yetişmiş olsa dahi, gerçek Galatasaraylı, Batı'nın aksak yanlarını, kof taraflarını yakalayabilmiş, kendinin büyük bir uygarlık geleneğinden geldiğini anlamış Galatasaraylıdır.

GENİŞ görüşlülük, çünkü on iki yıl boyu okulundan aldığı eğitim, insanları ve olayları hem kendi ulusunun, hem de Fransız'ın açısından görmeye onu çocuk yaştan alıştırmıştır. Gerçeklerin bir değil, birkaç boyutlu olduğunu bilir. Bundan ötürü tek yanlı ve fanatik dogmalara iltifat etmez.

METOD zihniyeti, çünkü Descartes'ın torunu Fransız hocalardan daha alfabe ile birlikte bu metod zihniyetini de farkına varmadan edinmeye başlar. Bu bir kafa disiplinidir ki, eğer unutulmaz, okuldan sonra da tavında tutulursa, insanı her girişiği işte verimli yapabilir. Okulunda matematiğin önemi de onu bu yolda

---

1 Ortak payda.

ayrıca güçlendiren bir unsurdur. Galatasaraylı, Pascal'ın "Esprit de Geometrie"si ile "Esprit de Finesse"ini[2] birleştirmeye özendirilir. Bu birleşime erişmeye çabalar. Bunu becermek kolay olmasa da, yine de kendini o yolda yetiştirmek, geliştirmek şansına sahiptir.

HÜMOR duygusu, çünkü bilgece bir açı, olaylarla kendi arasına konulan filozofik bir mesafe sayılabilecek hümor, olgunluğun ve kafa kıvraklığının belgesidir. Bu kafa çevikliği olayları gülünç yanından yakalama ve hazırcevaplıkla teşhis oturtma hassası, aşağı yukarı her Galatasaraylıda var gibidir. Kiminde olgun bir düzeyde, kiminde sululuğa yatkın bir laçkalıkta.

Galatasaraylıda bunlar dışında başka ortak özellikler yok mudur? Elbet vardır. Hepsini burada bir bir saymaktansa en belirginleri üzerinde durmayı yeğledik.

İşte böyle yetişmiş bir insan elbet aynı çatıda yetişmiş bir insana karşı daha büyük bir yakınlık duyar. Galatasaraylıların meşhur dayanışmasının kökeni burada aranmalıdır.

Yukarda saydığımız vasıfları, az ya da çok dozda taşıyan biri, ister politikacı, ister bilim adamı, ister bürokrat, ister sanatçı, ister işadamı, ister serbest meslek erbabı olsun, hangi alanda at oynatırsa oynatsın, bu şanslı yetişme tarzının avantajları onu çoğu zaman kendiliğinden birinci plana geçiriverir.

E, bu da o kadar büyük bir marifet değildir.

Asıl marifet kendi lehlerine tezahür eden bu eşitsizliğin, bu haksızlığın bilincine varıp yaşamları boyunca bunu telafiye kalkmalarıdır. Ben şahsen, yurdumun her çocuğuna eşit yetişme şansları verildiği gündür ki Galatasaray'dan yetişmiş olmanın tekelinden rahatsızlık duymayacağım. Şu, yılda bir yediğimiz pilavı da daha bir ağız tadı ile yiyeceğim.

Milliyet, 1 Haziran 1980

---

2 Düz çevirisi "geometri ruhu" ve "incelik/şefkat ruhu" olan bu terimler, Pascal düşüncesinde esasen "aklın mantığı" ile "kalbin mantığı"na karşılık gelir. (y.n.)

Pilav Günü

Neden en sevilen anılar okul ve askerlik anılarıdır? Çünkü o demlerde siz gençtiniz, saftınız, sağlıklı idiniz, daha Hanya'yı Konya'yı bilmediğiniz için neşe taşardınız da ondan. Sonra hayat mücadelesine girdiniz, ekmek elden su gölden günler bitti, didişmeye, yıpranmaya, yolla birlikte yaş da almaya başladınız. Her seferinde önünüzde varılması gereken hedefler vardı. Onlara ulaşmak için çabaladınız, varınca sevindiniz. Varamayınca üzüldünüz. Çoluk çocuğa karıştığınız için bir büyük neşe ve üzüntü kaynağı daha edinmiştiniz. Çocukları büyüttünüz. İyi yetiştirmek için uğraştınız. Büyüdüler, elleri ekmek tuttu. Aldılar başlarını gittiler. Şimdi kendi şarkılarını söylüyorlar. Birazı sizin evinizde öğrendikleri, daha çoğu kendilerinin sandıkları bir aranjman. Siz hanımla kalakaldınız. Biraz, belki de epey yorgun. Başarılara varmıştınız ama şimdi onlar da soldu sarardı. Acımasız zaman geldi silindir gibi, yeni metodlar, yeni teknikler getirdi, onları sararttı, soldurdu. İktisatçı iseniz iktisat tümden değişti. Matematikçi iseniz yeni matematik eskisinden farklı, fizik deseniz öylesine. Ticaret, işletmecilik şimdi bilgisayarlarla programlaştırılıyor. Eski tecrübelerinize dayanak yenilere öğütler verecek olsanız sizi gülmeden dinleyemezler. Hakları da yok değil. Anlattıklarınızın bugün için geçerliliği kalmamış. Üstelik bir de çeneniz düşmüş ki, hiçbir şeyi kısa anlatamıyorsunuz. Bu dünyanın kuralıdır. Yakında onların da modası geçecek. Daha yeniler de onların pabucunu dama atacaklar.

Şimdi size düşen, elinizde kalmış şu sınırlı yılları huzurlu bir şekilde geçirmek. Anılara, onların da az tatlılarına dalıp yaşlılığın ve yalnızlığın kâbusundan, geçici de olsun, sıyrılmaya çalışmak. İşte akran sohbetleri, sınıf arkadaşı toplantıları bu bakımdan bulunmaz bir nimettir. Akbabaya döndüğünüze mi hayıflanıyorsunuz! Karşınızdakinde saç bile kalmamıştır. Tansiyonum var diye gam yemeyin, arkadaşınızda da hem şeker, hem gut var. Çok mu

konuşur oldunuz, karşınızdaki sizden geveze. Has isimleri mi hatırlayamıyorsunuz, o unuttuğunuz ismi karşınızdaki hatırlayacaktır. İkinci cümlede de o takılınca siz hatırlayıp ödeşebilirsiniz. Kahvede, kulüpte, evlerde konuşma temalarınızı siz saptarsınız. En sevimli tema, temaların teması: Geçmiş zaman. Ancak o zaman rahat oluyorsunuz, neşeleniyorsunuz. O zamanki neşenizle, sıhhatinizle, serüvenlerinizle, şakalarınızla, muzipliklerinizle övünüyorsunuz. Hâfıza ile muhayyilenin bir ortak yanını da keşfediyorsunuz bu ara. Gerçeği abartılarla süslüyorsunuz. Tanığı azalmış ya, at martini Debreli Hasan misali kendinizi övüp kocamışlığın burukluğunu yenmeye çalışıyorsunuz.

Emektar liselerimizin yılda bir yaptıkları, "Pilav Günü", "Aşure Günü", "Bulgur Günü" gibi büyük toplantılar, ister emekli ister faal, ister yaşlı ister daha az yaşlı, bütün bu sakallı bıyıklı çocuklara bu bakımdan yaman bir moral, doping oluyor.

Bir kere o kalabalıkta kendini dayanışma içinde hissediyor. Sonra yaşıtlarının yüz aynasında kendi çocukluk günlerinin canlılığını, haşarılığını yakalıyor. Sahneye çıkıp fıkra anlatmaya kalkana söz atmak, yemekhanede yanındakinin tatlısını aşırmak gibi sululuklara başvuran insanın mutluluğunu düşünebiliyor musunuz? Böyle toplantılarda kasılmaya kalkan bir devlet adamı ya da bir işadamından komik şey olamaz. Onlar yaşıtlarının gözünde hâlâ çocukluk günlerindeki Mızmız Ali, Zıpır İhsan ya da, ne bileyim ben, Zigoto Hüseyin'dir. Daha kızdı mı altı okka bile edilir. Ama ertesi gün makamına girince yine ön iliklenir.

Pilav günleri, çorba günleri, aşure günleri ve daha başka adlı yıllık toplantılar bu bakımdan bir boşalma, bir çocukluğa dönüş, bir çocukluk günlerinden güç alış bayramıdır. Bir çeşit manevi faşingtir. O gün herkes gençleşir.

Bugün sıra Galatasaray'da. Ananevi pilav günü okulun bahçesinde Tevfik Fikret Konferans Salonu'nda kutlanıyor. "Batı'ya açılan bu pencere"de yetişmiş, hepsi de yurtsever nice bilim adamı, devlet adamı, bir iki komutan, sanat ve fikir adamları, ünlü hariciyeciler, serbest meslek erbabı, işadamları, devletin bir bakanlığında büyük yükü taşıyan, devamlılığı ve saygınlığı sağlayan saygın bürokratlar yetiştiren en eski lisemizin büyük şerefi bütün bu insanlardan da önce hayatlarının baharında daha birer okul öğrencisi iken

gönüllü olarak cepheye koşan ve Çanakkale'de istilacı düşmanı durdururken yiğitçe şehit olan kahramanlardır. Bugün onlar da anılacak. Galatasaraylılar bu mutlu pilavı onların özverisi sayesinde yediklerini hiçbir yıl unutmazlar. Galatasaraylının bir vasfı da kadirşinas oluşudur.

Milliyet, 5 Haziran 1983

2000 Yılının Galatasaraylısı-I

Üç yıl önce kurulan Galatasaray Vakfı, Galatasaray'dan yetişenler camiasının bir odakta bilinçlenmesine yol açtı. Dağınık güçler ve tasarılar bu odakta toplandı, soyut özlemlerden çıkıp somut çözümlere varmaya başladı.

Geçende Galatasaray Lisesi'nin kuruluşunun yıldönümü çeşitli etkinliklerle kutlandı. Bu arada, "2000 Yılının Galatasaraylısı Nasıl Olmalıdır?" adlı bir de panel düzenlendi.

Mekteb-i Sultâni, ilkin, Tanzimat Fermanı ile Batı uygarlığına açılmayı tasarlayan yönetime, yabancı dil bilen bir bürokrat kadrosu yetiştirmek işlevi ile açılmıştı. Bu işlevini yüzyıllar boyu yerine getirdi. Devlete hariciyeciler, maliyeciler, hukukçular, genel olarak seviyeli memurlar yetiştirdi. Daha sonra, başta Tevfik Fikret gibi bir özgürlük şampiyonu olmak üzere yazarlar, sanatçılar, düşünürler, bilim adamları, öğretmenler, gazeteciler yetiştirdi. Tabii, arada serbest meslek mensupları, doktorlar, mimarlar, tüccarlar da yetiştirdi. Devlete milletvekilleri, bakanlar, başbakanlar da yetiştirdi. Hatta kompradorlar bile yetiştirdi. Ama elhak, ne yetiştirdi ise kaliteli yetiştirdi. Neden? Çünkü, bu talih sadece dil bilmek avantajından kaynaklanmıyordu. Bu okul, Batı'ya açılan pencerelerden sâde bakmayı değil, bilinçle bakmayı, Batı uygarlığının değer yargılarını hazmedip benimsemeyi sağlayan bir felsefeyi, bir bakış üslubunu yerleştiriyordu. Galatasaray Lisesi, bir zamanlar Fransa'nın seçkin liselerinin, Saint Louis'nin, Louis Le Grand'ın müfredat programlarını örnek alan, ince eler sık dokur titiz bir eğitim uyguluyordu. Fransa'dan getirtilen ders nâzırları ve agreje hocalar, Fransız maarifi tarafından paskalya yumurtası gibi seçilip gönderilirdi. Bunların hepsi, kendi ülkelerinin en üstün hocaları idiler. Nitekim hepsi de, yurtlarına döndüklerinde en onurlu makamlara geçtiler. Öğrenciler bu titiz, güç beğenir hocalardan sâde Batı uygarlığını, insan haklarının düşünsel kökenlerini öğrenmezler, onların kişiliklerinde, fikir haysiyeti sahibi, ödün vermez örnek insanlar da görürlerdi.

Kişilikleri ile öğrettikleri, bunca özdeşleşmese, telkin güçleri böylesine köklü ve güçlü olamazdı.

Neden oradan buraya geldik? Bunun hikâyesi uzundur. Ama her şey tamburun kaldırılması ile başladı. Tambur, Galatasaray'ın geleneksel simgesi idi. Tamburun kaldırılıp zilin konulması, Galatasaray'ın ayrıcalığına, özelliğine bilerek, bilmeyerek yapılan ilk müdahale oldu. Bunu, Galatasaray'ı öbür liselere benzetme politikasının izleyeceği belli idi. Bir üstünlüğü törpüleyip yasıltmayı, liseleri bileşik kaplar misali aynı seviyesizliğe indirmeyi bazı Milli Eğitim yöneticileri, demokratizasyon sayıyorlardı. Oysa, demokrasinin kaynağı, Fransa'yı Fransa yapan Saint Cyr, Ecole Normal, Ecol Polytechnique, ayrıcalıklı seviye dorukları idiler.

Panel günü Ulvi Yenal, Orhan Aldıkaçtı, Çetin Altan ve bu satırların yazarının katıldıkları konuşmada da belirtildiği gibi, 2000 Yılının Galatasaraylısı sorunu sâde Galatasaray camiasının bir sorunu değildir. Milli, belki de milletlerarası bir sorundur. Çünkü, Galatasaraylı, bir bakıma Batı ile Türkiye, Türkiye ile Üçüncü Dünya arasında bir kültürel iletişimin de köprüsüdür. Bunun için de Galatasaraylılara önce kendi ülkelerinde bir uygarlık ölçütü olmak işlevi düşüyor. Ancak o zaman demokrasiye, tolerans zihniyetine, bilim ve düşünce özgürlüğüne yönelecek her kısıtlayıcı girişime daha bilinçli olarak karşı koyabilirler. Bu bilinç 2000 Yılının Galatasaraylısına nasıl aşılanır?

Onu da izninizle başka bir yazımızda inceleyelim.

Milliyet, 9 Aralık 1984

2000 Yılının Galatasaraylısı-II

Yurdun yönetici kadrosunu ve seçkin insanlarını yetiştiren Mekteb-i Hariciye olsun, Askeri Tıbbiye olsun, Mekteb-i Mülkiye-i Şahane olsun, Mercan, İstanbul, Vefa, Bursa sultânileri olsun, Darülmuallimin olsun, Darüşşafaka olsun, hepsinin mezunlarında yetiştikleri bu irfan ocaklarımızın köklü geleneğinden bir şeyler yansır. Bu özellik Mekteb-i Sultâni mezunları için de geçerlidir. Hatta daha yüksek bir dozda geçerlidir.

Galatasaray'ın 503'üncü yıldönümü vesilesiyle "2000 Yılının Galatasaraylısı Nasıl Olmalı?" sorusunu tartışan bir panelden iki Pazar önce bu köşede söz etmiştim ve Mustafa Reşit Paşa'nın, Tevfik Fikret'in ve hepsinden de daha kapsamlı olarak, Atatürk'ün önümüze açtığı Batı uygarlığı ile yurdumuz ve hatta Üçüncü Dünya ülkeleri arasında bir iletişim köprüsü kurmak işlevi yüklenmiş olmanın önemi üzerinde durmuştuk.

Türkiye'ye gelişinde De Gaulle'ün parlamentoda değil, üniversitede de değil, yalnız Galatasaray'da konuşma isteği boşuna değildi. De Gaulle, bir saat süren o tarihi konuşmasının başında bu gerekçeyi açıklamış, "Yüzlerce yıllık köklü geleneği olan Galatasaray'ı Yakındoğu'da Avrupa kültürünün bir kalesi saydığını" belirtmişti.

Dışardan bakanlar, hele dışardan Galatasaraylılara biraz da alerji duyarak bakanlar, Galatasaraylının onlara batan yanlarını vurgularlar, meziyetlerinin pek üzerinde durmazlar. Aralarında Masonlar gibi dayanışmalarına, omuzdaşlarını kayırmalarına, dil bilmekten ileri gelen böbür ve avantajlarına, yurdun yoksul koşulları içinde herkese nasip olmayan bir şansa konup esaslıca bir eğitim görmüş olmalarındaki eşitsizliğe –pek de haksız olmayarak– tutulurlar. Ama, Galatasaraylının meziyetleri alerji uyandıran yanlarından elbet çoktur.

Nedir ideal Galatasaraylı dediğimiz yaratığın mayası? Hangi hamurdan yoğruludur kişiliği? Biz ideal Galatasaraylıyı beş ana nitelikte toplayabiliriz: Yurtseverlik, uygarlık, geniş görüşlülük, metot zihniyeti ve hümor duygusu.

Yurtseverlik, çünkü bir yabancı dil bilgisinin sağladığı kıyaslama ona geri bırakılmışlığının derecesini vurgular, böylece milli onurunu kırbaçlar.

Uygarlık, çünkü edindiği kültür onu çağa ayak uydurmaya zorlar. Uygarlığı Batı taklitçiliği sanan Tanzimat kırması aydınlardan farkı, kendinin de köklü bir uygarlıktan geldiği bilincidir.

Geniş görüşlülük, çünkü insanları ve olayları hem kendi ulusunun hem de Batılı değerlendirişin açısından görmeye küçük yaştan alışmıştır. Gerçeğin bir değil, birkaç boyutlu olduğunu o yaştan sindirmiştir.

Metot zihniyeti, çünkü Descartes'ın torunu Fransız hocalardan, daha alfabe ile birlikte akılcılığı ve metotlu düşünceyi edinmiştir. Pascal'ın "Esprit de Geometrie"si ile "Esprit de Finesse"ini, geometri mantığı ile incelik ve ayrıntı duygusunu birleştirmeye özenmiştir. Galatasaraylıların şüpheciliği, güçbeğenirliği, külyutmazlığı ve dolayısıyla medeni cesareti buradan gelir.

Hümor duygusu, çünkü olaylarla kendisi arasına koyduğu bu filozofik mesafe ve bir kafa çevikliği, bir hazırcevaplık olarak tezahür eden bu yaklaşım tarzı. Onu her çeşit dogmacılıktan, fanatizmden korur.

Eskiden her Galatasaraylıda bu özellikler, farklı bileşimler içinde, ama yine de beş aşağı on yukarı mevcuttu. Bugünkü her Galatasaraylının aynı melekelerle donatılı olduğu kolay iddia edilemez.

2000 yılının Galatasaraylısına eski normunu kazandırmak için ne yapmalı? Sorunun kökü işte burada yatmaktadır.

Milliyet, 23 Aralık 1984

Bir Lise

Bugün Galatasaray Lisesi'nin pilav günü. Pilav Galatasaray'ın bir geleneği. Tambur da öyleydi. Dünyanın her eski eğitim kurumunun böyle kendine özgü gelenekleri var. Heidelberg Üniversitesi deyince akla eskrim düelloları, Oxford Cambridge deyince tarihi kürek yarışları gelir.

Galatasaraylılık esprisinden uzak bir müdür işe başlar başlamaz tamburu kaldırmayı marifet sanmıştı. Bizde böyledir zaten. Her gayretkeş, işe ayrıcalıkları yok etmekle başlar. Bir parçacı mal sahibi çıkar, şehrin manevi haritasında onurlu yeri olan, kuşaklar boyu Türk entelektüellerinin uğrağı Markiz'in üstünden silindir gibi gelir geçer. İşin tuhafı toplumdan en küçük tepki gelmez. Tersine, çoğu kimsede bir oh olsun ferahlığı bile yaratır. İnsanlar kompleksler kumkumasıdırlar. Çoğu kimse eşitliği ters yanından alır bizde. Kaliteliyi kalitesizleştirmek, zevki zevksizleştirmekle elde edilen yavan düzlüğü eşitlik sanır.

Galatasaray'ın geleneği sâde pilav gibi mideyi, tambur gibi kulağı ilgilendiren simgeler değildir. Galatasaray'ın asıl geleneği Batı'nın dalga uzunluğunda ilk ve en esaslı eğitim kurulu oluşudur. Tanzimat'tan sonra "Batı'ya açılan ilk pencere" oluşudur. Batı dünyasının fikir hizasında, dalga uzunluğunda aydınlar yetiştiren bir okul oluşudur. Lisan-ı Fransevi ile tedrisat yapan Mekteb-i Sultâni böylece daha ilk günden Fransız düşünce dünyası ile Türk çocuklarını ilk sınıftan başlayarak övür ederdi. İyi bir okul öğrenciyi bilgi yığını halinde getirmez. Çünkü ezberciliğe dayanan yığma bilgi, eskilerin deyimiyle "koyma akıl" sürekli olamaz. Yine eskilerin deyimiyle "oyma akıl", yani sağlıklı muhakeme yapabilen akıl, bir ömür boyu insana ışık tutar.

Galatasaray'a giren küçük, daha ilk sınıftan La Fontaine'in manzumeleri ile az ile özün, kıvrak düşünüş ve söyleyişin dünyasına girer, daha ilk günden açık seçik olmanın, aydın olmanın ilk nezaket borcu olduğunu anlamaya başlardı. Sınıflar büyüdükçe bu sefer de Molière ile tanışır, insanları ve olayları mizah açısından görmeyi

öğrenirdi. O mizah ki, kişiye felsefi bir boyut kazandırır. Daha sonra kendini tanımayı bir tutku haline getiren ve bunu yaparken bizim kendimizi tanımamıza yaman bir aydınlık getiren Montaigne'den, yaşarken düşünme, düşünerek yaşama alışkanlığını edinirdi. Öğrenci daha sonra, insana insan olma haysiyeti kazandıran, kulu kul olmaktan çıkarıp birey haline getiren Fransız İhtilali'nin fikir babalarını Montesquieu'yü, Rousseau'yu ve Voltaire'i tanır, onları kendi dillerinden okur anlardı. Her Galatasaraylının köklü bir demokrat oluşunu başka yerde aramamalı. Nihayet öğrenci Descartes'ı tanır, ondan her verileni emici kâğıt edilgenliği içinde kabullenmemeyi, kül yutmamayı, her şeye metodik bir şüphe ile bakmayı, akıl terazisine vurmadan, "déduction" süzgecinden geçirmeden gerçek saymamayı yani bilimsel metodu, bilimsel düşünceyi öğrenirdi.

Galatasaray'dan yetişenlerin hikmeti burada idi. Galatasaray'ı Galatasaray yapan bu özellik son zamanlarda tartışma konusu olmaya başladı. Amerika'nın süper güç olmasıyla birlikte yaygınlaşan İngilizcenin ve Amerikan eğitim sisteminin yandaşları büsbütün haksız değildirler. Ne var ki başta tıp ve fizik olmak üzere birçok bilim dalının Amerika'da son dönemlerde hayli gelişmiş olması Avrupa kültürünün başlıca unsurlarından birini oluşturan Fransız kültürünün papucunu elbetteki dama atamaz. Fransız kültürüne karşı bazı çevrelerde uyanan antipatide son dönem Fransız hükümetlerinin haklı dâvâlarımıza karşı gösterdikleri ilgisizlik ve bize karşı takındıkları izahı müşkül çarpık tavrın da elbet payı yok değildir. Ama kültürün her türlüsünü almaya zorunlu bizim gibi bir ülkede böyle duygusal alınganlıklar uzun vadeli zararlar getirebilir. Hükümetler geçicidir, kültürler kalıcı. Hükümetlere kızıp kültürlere sırt dönmek, pire için yorgan yakmak olur. Kendimizi böylesi bir tavra kaptırmak Papandreu'ya kızıp Sokrates'leri, Eflatun'ları, Aristoteles'leri, Homer'leri, Sophokles'leri aforoz etmeye benzer.

Büyümekte olan Türkiye bir değil, birkaç da İngilizce eğitim yapan lise açabilir. Hatta gerekiyorsa Arapça eğitim yapan bir ticaret ve yüksek ticaret okulu da düşünülebilir.

Ama Galatasaray'a dokunmayalım. Bırakalım o eski sağlam yolunda yürüsün.

Bırakalım, bir de Avrupa modeli klasik lisemiz bulunsun.

Milliyet, 2 Haziran 1985

Fransız Hocasız Bir Galatasaray

Geçen pazar genç, yaşlı tüm Galatasaraylılar okullarının 504'üncü yıldönümünü kutladılar. Bu vesile ile okuldan elli yıl önce mezun olanlara da madalyalar, beratlar verildi. Bir camiayı hep canlı tutan, geçmişle bugün arasında köprü kuran bu kabil törenler, hem bir vefa, hem de bir uygarlık borcunu yerine getiriyor.

Hayatın görünür görünmez kazalarından, hastalıklarından tesadüfen sıyrılabilip bugüne ulaşabilmiş elli yıllık mezunların buluşması, hayli duygusal oldu. Boya kullananlar hariç, hepsi de aksaçlı olmuş bu yaşlı gençler aynı olayları aynı yaşta yaşamış olmanın dokuduğu anılar dünyasının bir kesidini aynı heyecan ile yeniden yaşadılar. Bu kuşak, okula Cumhuriyet'in ilanı ile girmişti. Atatürk inkılaplarının, milletçe kalkınmanın, ortaçağ pasifliğinden silkinip uygarlık dünyasına katılmanın coşkusu ile büyüdü. Atatürk'ün gençliği olmakla sevindi, övündü. Tevfik Fikret'in, "Batı'ya açılan pencere" dediği bu irfan ocağı, zaten bu maksatla kurulmuş değil mi idi? İşte Atatürk'ledir ki, asıl rolünü, tarihi ve kültürel misyonunu şimdi daha yoğun olarak hatırlıyordu.

Bir araya geliş fırsatını sâde duygusal bir yaşantı alışverişi saymakla yetinmeyen, ayrıca camialarını ilgilendiren sorunları da karşılıklı konuşmayı âdet edinen Galatasaraylılar, şu anda okullarının en büyük derdi olan Fransızca hocası buhranını dile getirdiler. Okul müdürünün durmadan kabahati Fransız Hükümeti'ne yükleme ısrarı, işi biraz basite irca etme olarak karşılandı. Son zamanlarda pek moda olan Fransa düşmanlığının vurgulanmasıyla bir yere varılamayacağı Paris'teki Galatasaraylılar Derneği kurucusu ve Başkanı Atilla Alpöge'nin akılcı önerileriyle bir kere daha açığa çıktı. Eğitim Vakfı Başkanı İnan Kıraç'ın gerçekçi ve yapıcı yaklaşımı Galatasaraylıların bu derde çareyi yine "bizzat kendi yaratacakları maddi kaynaklarıyla sağlamaları" yolunda idi. Ne var ki, bunun da prosedür bakımından bazı bürokratik engellerle çatıştığı anlaşılıyordu. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu konudaki

imkânsızlığına ise ancak "kendi okulunu kendin yap" sloganına uyarak, "kendi kaliteli hocalarını dışardan kendin getir" formülü için çare bulunacağı aşikârdı. Bunun en yakın ve somut bir örneğini Göztepe'de yeni açılan İstanbul Kültür ve Eğitim Vakfı'na bağlı Semiha Şakir Lisesi, pekâlâ gerçekleştirmişti.

Eski Maarif Nazırı Haşim Paşa'nın meşhur bir sözü vardır. "Mektepler olmasa maarifi ne güzel idare ederdim" der. Paşa, bunu sırf espri olsun diye söylemiş, sonra bu söz ne yazık ki, yanlış yorumlanmıştır. Fransızca hoca bulamayınca ya o dersleri boş geçiren ya da Türk hocalarla sağlayabileceğini kuruntulayan zihniyet de, galiba önünde sonunda şu "Fransızca olmasa Galatasaray'ı ne güzel idare ederdim" rahatlığına varacaktır.

Törende yaşlıların yanında yeni mezun olacak genç öğrenciler de vardı. Söz eski mezunlar adına bana verildiğinde bu gençlere seslendim. "Size gıpta ediyoruz" dedim. "Bir kere gençsiniz diye. Önünüzde boş bir papye kuşe kâğıt gibi tertemiz bir gelecek duruyor. Elektronik yüzyılının mucizelerini yaşayacaksınız. Bizim talihsizliğimiz bugünlerden daha güzel günler görmüş olmaktı. Böylece bugünle yapılan her kıyaslama bizi üzüyor! Siz ise, gözünüzü bugüne açtınız, o bakımdan kıyaslama yapamazsınız, rahatsınız. Ama, bütün bunlarla birlikte bizlerin sizlere karşı bir tek mazhariyetimiz oldu. Bizler, lisan-ı Fransavi üzerinde tedrisat yapmak için kurulmuş bu lisede, tarihi, coğrafyayı, tabiiyeyi, matematiği, fiziği, kimyayı, felsefeyi hep Fransızca okuduk. Bu gidişle zavallı sizler, Fransız edebiyatını bile Türkçe okuyacağa benziyorsunuz."

Galatasaraylılar kaliteli Fransız hoca sorununu gerçekçi yaklaşımla muhakkak çözmek zorundadırlar. Bu akut krizin "olduğundan", "bulunduğundan" tevilleri ile savsaklanacak, kronik hale getirilecek yanı yoktur. Zaten şimdiden Fransızca yerine İngilizce okutulsun, Amerika, Hacettepe'ye yaptığı gibi araç, gereç, laboratuvar, uzman öğretmen sağlar, yollu konuşan Galatasaraylılar bile çıkmaya başlamıştır. Kişiliğini, geleneğini, kuruluş amacını savunamayan kuruluşların yaşam hakkı kalmaz.

Galatasaray, elbet bunlardan değildir. Ama, bunu somut olarak ispatlamak zorundadır.

Milliyet, 8 Aralık 1985

Haldun Taner'in düzyazı kitapları serisi yeni derlemelerle sürüyor. Tuncay Birkan'ın hazırladığı *Tek İnsanın Değeri* 1955-1986 yılları arasında *Tercüman*, *Milliyet* gazeteleri ve başka yayınlarda çıkmış yazılardan oluşuyor. Arada Bir, Devekuşuna Mektuplar, Hak Dostum Diye Başlayalım Söze, Perşembenin Gelişi başlıklı gazete köşelerinde güncel konuları, çağın getirdiği toplumsal sorunları eleştirel, hoşgörülü ve esprili bir yaklaşımla ortaya koyuyor Haldun Taner. Kadın-çocuk, aşk-evlilik, saygı-sevgi, gençlik-yaşlılık, insan-hayvan, geçmiş-gelecek, mutluluk-umut, özel günler-tatiller gibi pek çok insani konu ve toplumsal olguyu geniş bir kültürel çerçevede irdeliyor.

"Bu ihmallerimizle, insan hayatını umursamayan bu adamsendeciliğimizle sâde ölmüşlere, ölenlere değil, yarınki eli belinde görünür kazaların kurbanı olan bugünkü yaşayanlara karşı da şimdiden suçluyuz.

Emin ol, yarınki kazalarda da kabahat ölen şoförde, boğulan kaptanda, hava durumunda, bastıran siste, esen rüzgârda, kabaran dalgada, patlayan frende bulunacaktır. Resmi ağızlar, aynı şeyleri söyleyeceklerdir: Teftişler zamanında yapılmış, makineler usulünce revizyondan geçirilmiş, her şey yolunda gitmiş, ne var ki, kader, böyle tecelli etmiştir. Tabiat amansızdır. Talih zebun. Eceli kaza gelince suç aramak boşunadır. Kaza kurbanlarının hâtıraları hürmetle anılacaktır. Tanrı devlete, millete zeval vermesin vs. vs.

Biz bu kafa ile ıslah olur muyuz dersin?"

(1958)

THG
0446704
UKT

₺ 80 .00

ISBN 978-975-08-5548-1

9 789750 855481

Aile Saati
Ekranı Kapat, Kitabı Aç!
https://ailesaati.kocsistem.com.tr